

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.1964>

Т. Анцупова,
доктор юридичних наук, професор,
суддя Великої Палати Верховного Суду

ПИТАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ (РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ К.В. ГРОМОВЕНКА «МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»¹)

Модерні підходи до міжнародного публічного права відрізняються антропоцентризмом. Ми вимірюємо практично усі складові частини міждержавних правовідносин у контексті прав людини або, принаймні, у гуманітарному форматі.

З іншого боку, поточний стан міжнародно-правових інститутів та механізмів часто оцінюється дослідниками у відриві від часто суперечливого та «ідеологічно хибного», але важливого та цікавого процесу їх становлення. Вказані тенденції безперечно властиві й аналізу питань міжнародної співпраці з питань освіти.

При цьому традиційний доктринальний підхід до оцінки міжнародного феномену насамперед через практику його відображення в наднаціональному правозастосуванні заслуговує на окрему увагу та дослідження, враховуючи, що практика міжнародних судових та адміністративних інституцій щодо освітніх питань не охоплює усю палітру питань освіти.

Рішення установ ООН та Європейського суду із прав людини відображають лише окремі риси та складові

частини права на освіту у його міждержавному договірному вимірі. Ще меншою залишається увага наднаціональних акторів до питань вищої освіти. Достатньо вказати, що перша комплексна універсальна міжнародна угода в цій сфері була схвалена у 2019 році².

Саме тому освітянські питання, попри їх безперечну значущість для держави, суспільства та індивіда, в умовах аксіоматичної важливості профільної міждержавної співпраці традиційно вважалися «невдячним» предметом дослідження юриста-міжнародника. Характерно, що масиву не тільки монографічних видань, але й узагалі ґрунтовних публікацій із цих аспектів наразі немає не лише в україномовному чи пострадянському сегменті міжнародно-правових досліджень, але й глобальному вимірі.

Тому варто особливо відзначити підхід, викладений у монографії «Міжнародно-правові стандарти у сфері вищої освіти». Адже, крім обрання цієї непростой теми дослідження, автор, Костянтин Громовенко пішов шляхом не тільки та не стільки огляду загальних тез навчальної літератури

¹ Громовенко К.В. Міжнародно-правові стандарти у сфері вищої освіти : монографія. Одеса : ВД «Гельветика», 2020. 340 с.

² Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education, 25 November 2019 UNESCO. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49557&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

про «міжнародне освітнє право», але й аналізу нормативних першоджерел.

Обсяг опрацьованих дослідником договірних актів, насамперед англomовних, приємно вражає. Зокрема, можна упевнено стверджувати, що не існує жодної міждержавної угоди з питань освіти, схваленої раніше за Статути ООН та ЮНЕСКО, про яку не йшлося в монографії.

Також автор вірно визначив доволі скромне місце українських земель для розвитку міжнародних стандартів вищої освіти. Більш того, в монографії прямо доведено, що саме поширення Московського царства та Російської імперії у Східній Європі відкинуло ці землі у вимірі організації вищої освіти на декілька сторіч назад.

Вельми цікавим є й аналіз автором забутих наразі спроб впорядкування міждержавної освітянської співпраці Лігою Націй; тих спроб, до вектору яких людство повернулося лише у XXI сторіччі.

Але не лише історичний досвід стане в нагоді читачам монографії К. Громовенка. Низка висвітлених дослідником питань щодо сучасних міжнародно-правових процесів має загальне значення для розвитку відповідної доктрини теорії міжнародного права у цілому. У першу чергу це стосується проблематики міжнародної суб'єктності закладів вищої освіти.

У монографії досліджено практично усі наявні у світі навчальні заклади, що мають спеціальні ознаки такої суб'єктності, через їх утворення міжнародними організаціями чи під їх егідою. Також автором висвітлене питання ролі угод між «звичайними» університетами та міжнародними міжурядовими організаціями, а також – феномену міжнародних міжуніверситетських договорів, зазначено проблематику університетів як заявників до міжнародних судових органів.

Водночас властивий, як вказувалося вище, сучасній міжнародно-правовій доктрині антропоцентризм був вдало збалансований у монографії аналізом міжнародної активності двох інших складових частин трикутника «людина – університет – влада». При цьому аналіз К. Громовенком рішень комітетів ООН з освітньої дискримінації та ЄСПЛ з питань застосування статті 2 Першого протоколу до Конвенції 1950 р. свідчить, що не завжди програш у них заявника віддаляє розвиток ефективних механізмів у сфері вищої освіти, які передбачають академічну свободу та мобільність, неупереджені кваліфікаційні випробування та оцінювання.

Також до позитивних рис монографії слід віднести поглиблену увагу К. Громовенка до міжнародного програмного регулювання у сфері освіти, відзначити вірне відображення в роботі цих новаторських доктринальних концепцій, започаткованих, як відомо, науковим консультантом автора³. Крім того, в монографії вірно надано оцінку доволі обмеженій ролі права ЄС щодо розвитку вищої освіти та водночас досліджене цікаве питання стандартів вищої освіти, опрацьованих за три останні десятиріччя під егідою ОБСЄ.

Звісно, можна було б ретельно розбирати окремі дискусійні моменти чи висловлювати незгоду із окремими реченнями монографії, але цілісний, новаторський характер та в цілому високий рівень дослідження К. Громовенка робить це недоцільним. У цьому вимірі варто обмежитися побажанням автору в таких дослідженнях звертати увагу на особливості вітчизняної ситуації із вищою освітою, зумовлені зовнішньою агресією, окупацією та спробою анексії територій України, внутрішнім переміщенням не лише викладачів та студентів, але й університетів. На жаль, саме міжнародно-правовий вимір для вказаних питань набуває наразі першочергове значення.

³ Бабін Б.В. Програмне регулювання в сучасному міжнародному праві: теоретичні та практичні аспекти : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2012. 550 арк.

